

Χώροι μνήμης και πολιτιστικής έκφρασης:
Επανάχρηση στο "φαράγγι" της Δραπετσώνας

Χώροι μνήμης και πολιτιστικής έκφρασης:
Επανάχρηση στο "φαράγγι" της Δραπετσώνας

διπλωματική εργασία:
Αντιγόνη Αμπανάβου
Βασιλική Αποστολοπούλου

επιβλέπων:
Σταύρος Σταυρίδης

Στόχος της μελέτης αυτής είναι η ανάδειξη ενός παραμελημένου συγκροτήματος σε ένα καίριο σημείο του αστικού ιστού και η ένταξή του σε ένα δίκτυο πολιτιστικών χρήσεων, που βρίσκεται σε εξέλιξη στην ευρύτερη περιοχή του Πειραιά.

Για την επίτευξη του στόχου στην εργασία αναλύονται τόσο το συγκρότημα όσο και οι παράγοντες που το διαμόρφωσαν και το επηρέασαν μετέπειτα.

Ύστερα από την αποτύπωση του αρχιτεκτονικού αυτού συνόλου, προτείνεται η αποκατάσταση των μορφών και στοιχείων που συμβάλλουν στη διατήρηση της μνήμης και η ταυτόχρονη δημιουργία νέων, που αντικατοπτρίζουν τη σημερινή πραγματικότητα.

Σε όλη αυτή τη διαδικασία, κυρίαρχος άξονας είναι ο σεβασμός στα υπάρχοντα κτίρια και στην ιστορία τους και η ανάδειξη αυτού του ιδιόμορφου κολλάζ μορφολογίας, ιστορίας και υλικών.

Βασικός σκοπός είναι η δημιουργία ενός ενιαίου συγκροτήματος με χρήσεις υπερτοπικού χαρακτήρα, που θα αναδείξει και ενισχύσει οικονομικά την περιοχή.

Η διπλωματική εργασία πραγματεύεται την επανάχρηση ενός συνόλου κτιρίων που τοποθετούνται στα όρια των δήμων Δραπετσώνας και Πειραιά. Το σημείο είναι ιδιαίτερο λόγω της ανενεργής σιδηροδρομικής γραμμής που ορίζει τη θέση και τη μορφή των κτιριακών όγκων. Η διέλευση των γραμμών είχε ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση ενός «φαραγγιού», όπως συνηθίζεται να αποκαλείται ιδιαίτερος από τους κατοίκους της περιοχής. Το σημείο αυτό, αν και παρουσιάζει μια ιδιάζουσα μορφολογία, αγνοείται και δεν εντάσσεται ομαλά στον αστικό ιστό, αποτελώντας νεκρό σημείο της πόλης.

Η σημερινή εικόνα τόσο του συγκροτήματος όσο και της ευρύτερης περιοχής, επηρεάστηκε από την κατασκευή λιμενικών και βιομηχανικών μονάδων στην παραλία της Δραπετσώνας, καθώς και από τη εγκατάσταση προσφύγων στην περιοχή μετά τη Μικρασιατική καταστροφή.

1898. Σταδιακή κατασκευή λιμενικών και βιομηχανικών μονάδων. Μετατροπή της Δραπετσώνας σε λιμενικό και βιομηχανικό κέντρο. (1)

1904. Σιδηροδρομική γραμμή Πειραιάς-Συνόρων
Ξεκινά η λειτουργία της γραμμής και του τερματικού της σταθμού, γνωστός και ως σταθμός του Αγίου Διονυσίου. Η γραμμή αποτελεί όριο ανάμεσα σε Πειραιά και Δραπετσώνα. (2)

1908. "Γέφυρες του Άη-Διονύση"
Για την εξυπηρέτηση των μεταφορών κατασκευάζονται δύο γέφυρες που ενώνουν την Δραπετσώνα με τον Πειραιά και την Αθήνα. Η ασφάλτινη γέφυρα των τροχοφόρων και η ξύλινη πεζογέφυρα του "Ρεμπέτη". (3)

1922. Μικρασιατική καταστροφή
Εισροή προσφύγων από το λιμάνι του Πειραιά και εγκατάστασή τους στην περιοχή της Δραπετσώνας, βόρεια της σιδηροδρομικής γραμμής. Πρόχειρη στέγαση τους σε παράγκες με ευτελή υλικά και δημιουργία αντίστοιχων καταστημάτων εμπορικής χρήσης, που αποτέλεσαν την κεντρική αγορά της Δραπετσώνας. (4)

1937-1970. Ανέγερση προσφυγικών συνοικισμών
Τα οργανωμένα προγράμματα στεγαστικής αποκατάστασης προσφύγων παρέχουν ιδανικές συνθήκες διαβίωσης και παράλληλα προχωρούν στην κατεδάφιση των παραγκών. (5)

1954-1956. Κατεδάφιση των παλιών παραγκομάγαζων και σταδιακή αντικατάστασή τους με νέα καταστήματα, δημιουργώντας τη νέα αγορά της Δραπετσώνας. (6)

1971. Αφετηρία αποβιομηχάνισης του Πειραιά και των γύρω περιοχών. Κενές βιομηχανικές εκτάσεις και κελύφη σε αχρηστία, μεταβολή του χαρακτήρα της περιοχής. (7)

2005. Αναστολή λειτουργίας του τμήματος της γραμμής Πειραιάς-Σταθμός Λαρίσης και του τερματικού σταθμού. Διατήρηση γραμμής-ορίου ανάμεσα στην περιοχή κατοικίας και της βιομηχανικής ζώνης. (8)

Λιμένας

Παράγκες

Σταθμός Αγ. Διονυσίου

Γέφυρα Ρεμπέτη

Το αστικό τοπίο αντιμετωπίζεται ως καμβάς επεμβάσεων και γίνονται προτάσεις ανάπλασης και αναζωογόνησης της περιοχής.

Στην προσπάθεια ανάπλασης του παραλιακού μετώπου έχει προταθεί και εγκριθεί η μετατροπή της Ηετιώνειας ακτής στη πολιτιστική ακτή του Πειραιά. Πρόκειται για μια έκταση 180.000 τετραγωνικών μέτρων που περιλαμβάνει τέσσερα μουσεία: εναλιων αρχαιοτήτων, θεματικό αρχαιολογικό, μετανάστευσης και αρχαίας ελληνικής τεχνολογίας. Παράλληλα προτείνονται χώροι αναψυχής και θεματικά πάρκα, που σκοπεύουν να αλλάξουν ριζικά το τοπίο και τη ζωή των κατοίκων.

Στην επέκταση της ακτής η περιοχή των Λιπασμάτων σκοπεύει να μετατραπεί σε πάρκο δραστηριοτήτων νέας κουλτούρας.

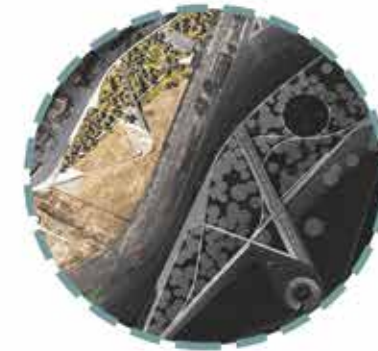
Η περιοχή Καστράκι επανασχεδιάζεται με σκοπό να αναδειχθεί και να πλαισιωθεί με υποδομές αναψυχής και πολιτισμού.

Ο τερματικός σταθμός Αγίου Διονυσίου πρόκειται να μετατραπεί σε μουσείο ρεμπέτικου τραγουδιού και η ανενεργή σιδηροδρομική γραμμή σε γραμμικό πάρκο που θα διασχίζει την περιοχή μέχρι το εργοστάσιο της Λεύκας, για το οποίο γίνονται προτάσεις ανάπλασής του με χώρους αναψυχής και πρασίνου.

Το εργοστάσιο Παπαστράτος, μέσα στην παλιά βιομηχανική ζώνη Πειραιά, έχει σκοπό να μετατραπεί σε ομώνυμο μουσείο που θα συνδυάζει κι αυτο χώρους αναψυχής, πολιτισμού και πρασίνου.

Υλοποιημένα έργα αποτελούν το πάρκο Δηλαβέρη στο χώρο των εγκαταστάσεων του ομώνυμου εργοστασίου και το Ριρέε που αποθήκη μετατράπηκε σε πολυχώρο πολιτισμού και ψυχαγωγίας.

1. Περιοχή επέμβασης
2. Τερματικός σταθμός Αγ. Διονύσιος - Μουσείο ρεμπέτικου τραγουδιού
3. Ηετιώνια πύλη - Αρχαιολογικός χώρος
4. "Καστράκι" - Χώροι πρασίνου, αναψυχής και πολιτισμού
5. Κτίριο "Καστράκι" - Νέο αρχαιολογικό μουσείο Πειραιά
6. Εγκαταστάσεις των πρώην διακομιστικών αποθηκών (Σιλο) - Μουσείο εναλιων αρχαιοτήτων
7. Περιοχή των "Λιπασμάτων" - "πάρκο δραστηριοτήτων νέας κουλτούρας"
8. Ανενεργή σιδηροδρομική γραμμή - Γραμμικό πάρκο
9. Εργοστάσιο Παπαστράτος - ομώνυμο μουσείο χώροι αναψυχής, πολιτισμού και πρασίνου
10. Αποθήκη στην περιοχή των παλιών λαμαρινάδικων - Ριρέε, πολυχώρος πολιτισμού και ψυχαγωγίας
11. Λεύκα - Νέο σιδηροδρομικό μουσείο, χώροι αναψυχής και πρασίνου
12. Εργοστάσιο Δηλαβέρη - Πάρκο τοπικού χαρακτήρα

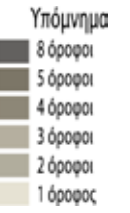

Χρήσεις Γης - Ισόγεια

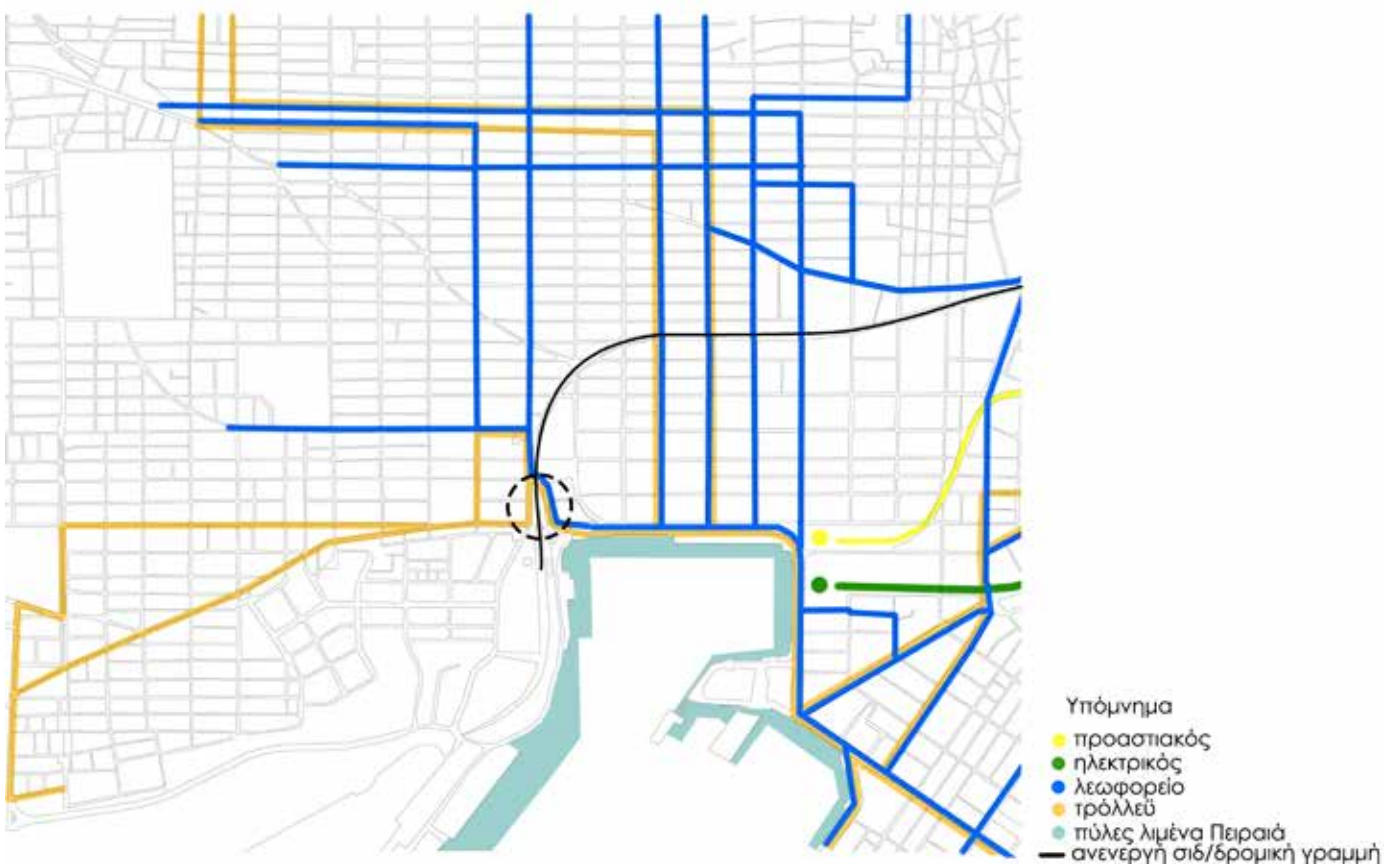
Πυκνότητα

Χρήσεις Γης - Όροφοι

Κενά

Εστιάζοντας στην περιοχή του συγκροτήματος μελέτης, παρατηρούμε μια ποικιλομορφία όσον αφορά τις χρήσεις γης. Με όριο την ανενεργή σιδηροδρομική γραμμή, ανατολικά παρατηρείται συγκέντρωση βιοτεχνιών και αποθηκών, ενώ δυτικά κυρίαρχο είναι το στοιχείο της κατοικίας. Η πυκνή δόμηση και η έλλειψη πράσινου συνθέτουν την εικόνα της γειτονιάς.

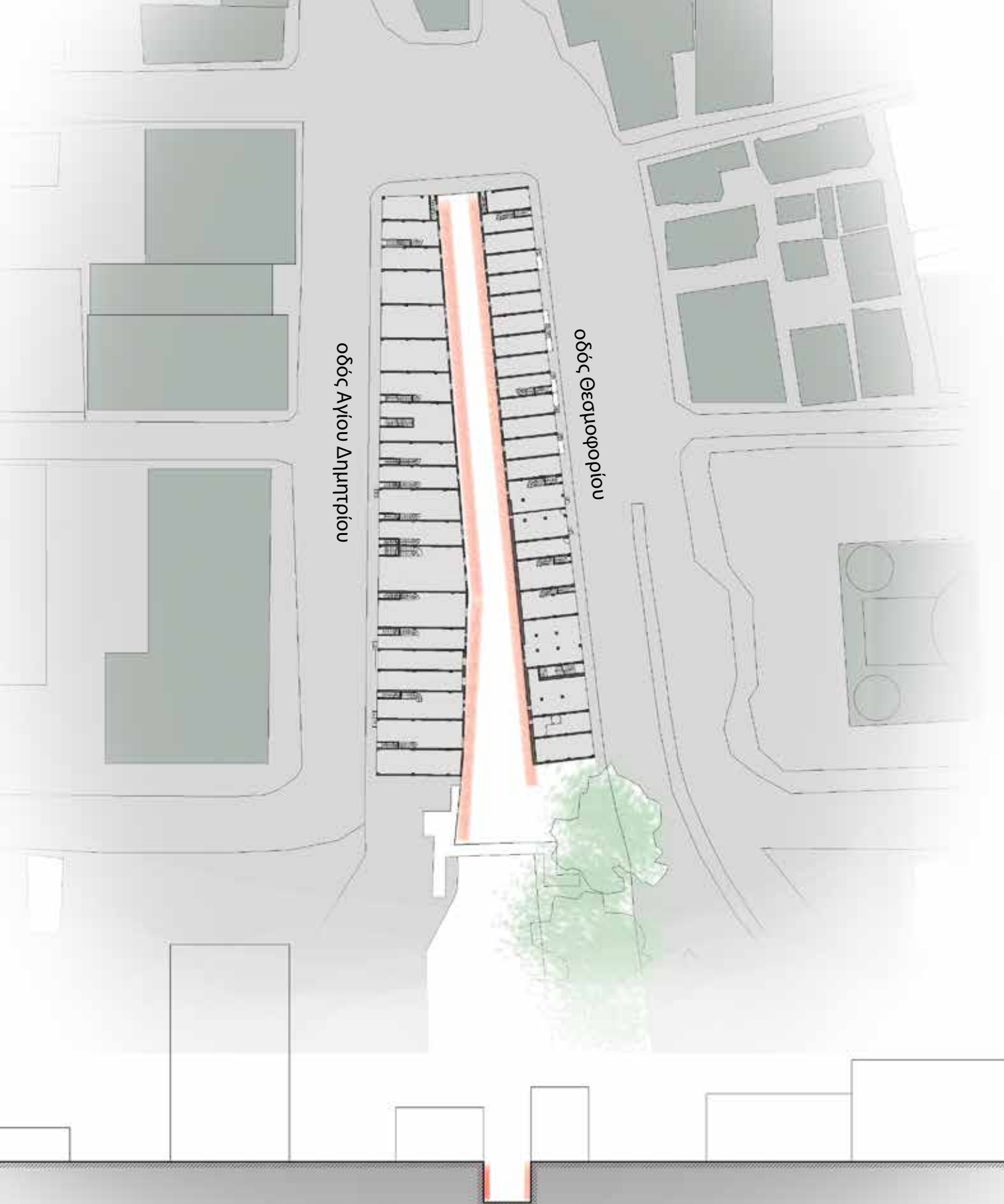
Η αποβιομηχάνιση της περιοχής οδήγησε στη σταδιακή απόσυρση των βιομηχανιών και κατ'επέκτασιν στη δημιουργία πολυάριθμων κενών κελυφών. Στο γεγονός αυτό οφείλεται η σημερινή εγκαταλελειμμένη και υποβαθμισμένη εικόνα της περιοχής.

Λόγω του γεγονότος ότι τα περισσότερα κτίρια είχαν κατασκευαστεί για να στεγάσουν βιοτεχνίες και αποθήκες, το ύψος τους δεν ξεπερνά τα 10 μέτρα. Αντίθετα, στην περιοχή της κατοικίας παρατηρείται μεγαλύτερη ποικιλομορφία. Συνυπάρχουν παλαιότερα κτίσματα που δεν ξεπερνούν τους 4 ορόφους με νεόδμητα που φτάνουν και τους 8 ορόφους λόγω του υψηλού όρου δόμησης.

Το συγκρότημα μελέτης αποτελείται από ένα συνονθύλευμα κτιριακών όγκων και χρήσεων γης. Συγκεκριμένα, επί της οδού Αγίου Δημητρίου παρατηρείται η συγκέντρωση διώροφων κτιρίων με προσθήκες καθ' ύψος - ρετιρέ, με χρήσεις εστίασης και εμπορίου στα ισόγεια και κατοικίας στους ορόφους. Η οδός Θεσμοφορίου συνθέτει μια διαφορετική εικόνα, με την κυριαρχία ισόγειων χώρων εμπορίου, μεταφορικών υπηρεσιών, συνεργείου και εστίασης. Χαρακτηριστική είναι η ύπαρξη δύο τετραώροφων κτισμάτων, αποτελώντας δύο "πύργους" ανάμεσα στην αδιάσπαστη ομοιομορφία του συνόλου.

Η οικονομική κρίση έχει οδηγήσει στο κλείσιμο των ισόγειων καταστημάτων, ενώ η κατάσταση των κατοικιών λόγω της προχειρότητας των κατασκευών και των ευτελών υλικών ευθύνεται για την εγκατάλειψή τους.

Η περιοχή έχει καίρια θέση στον αστικό ιστό, καθώς βρίσκεται σε άμεση σχέση με βασικούς οδικούς άξονες που οδηγούν σε άλλες περιοχές του Πειραιά και στην Αθήνα. Παράλληλα, διαθέτει μια πολύ καλή σύνδεση με τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Η γειτνίαση με το λιμάνι προσφέρει την άμεση σύνδεση της περιοχής με τα νησιά του Αιγαίου.

Παρατηρώντας την κάτοψη του συγκροτήματος μελέτης, επί της οδού Θεσμοφορίου παρατηρείται αυστηρός κάναβος 3 μέτρων κατά μήκος του δρόμου, ενώ στα κτίρια επί της οδού Αγίου Δημητρίου δεν παρατηρείται συγκεκριμένος κάναβος.

Όσον αφορά την άλλη διάσταση, ποικίλει για να εφάπτεται στα όρια της σιδηροδρομικής γραμμής.

Βασικό χαρακτηριστικό είναι ο πέτρινος τοίχος ύψους 6 μέτρων από τη στάθμη των γραμμών, που αποτελεί όριο των κτισμάτων και των γραμμών.

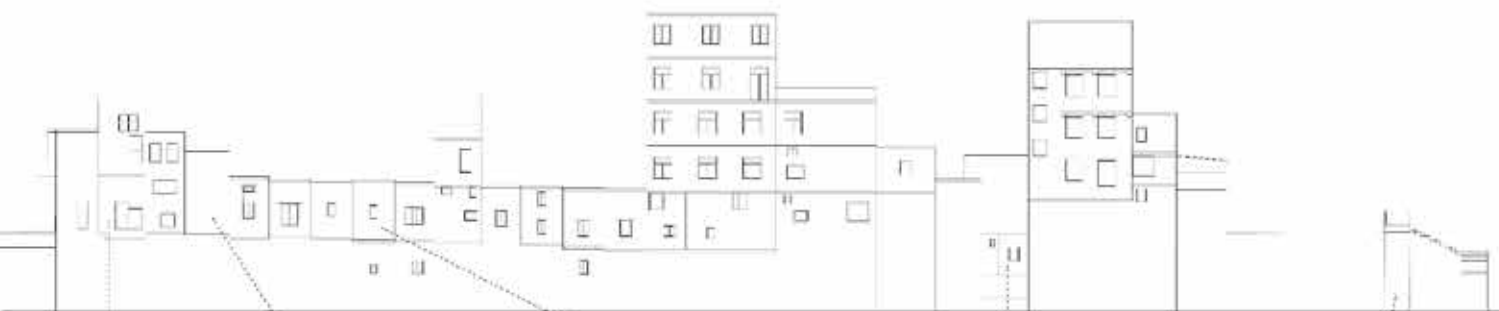
Η υποβάθμιση του εδάφους των γραμμών σε σχέση με το ύψος του δρόμου σε συνδυασμό με το ύψος των κτιρίων στις παρειές του δημιουργεί τη χαρακτηριστική αυτή τομή, που εξηγεί το χαρακτηρισμό του σημείου ως "φαράγγι".

ανάπτυγμα οδού Θεσμοφορίου

Η εικόνα των εσωτερικών όψεων των κτιρίων δημιουργείται από ένα κολλάζ υλικών, που υποδηλώνει τις διαφορετικές εποχές που κατασκευάστηκε το κάθε κτίσμα. Τόσο η διέλευση του τρένου όσο και η διακοπή της λειτουργίας του με επακόλουθο τη συσσώρευση σκουπιδιών και την εγκατάλειψη των γραμμών έχουν οδηγήσει σε μεγάλες φθορές και ζημιές από το χρόνο.

εσωτερικές όψεις

εσωτερικές όψεις

Στις όψεις επί των οδών Θεσμοφορίου και Αγίου Δημητρίου το υλικό κατασκευής καλύπτεται από σοβά, ενώ βασικό χαρακτηριστικό των ισογείων είναι οι μεγάλες τζαμαρίες με τα σιδερένια κουφώματα.

Στις εσωτερικές όψεις διακρίνεται η ποικιλομορφία των υλικών κατασκευής, υποδηλώνοντας και την κακή κατάστασή τους: ξύλο, λαμαρίνα, τσιμεντόλιθοι, ανεπίχριστο τούβλο, πέτρα.

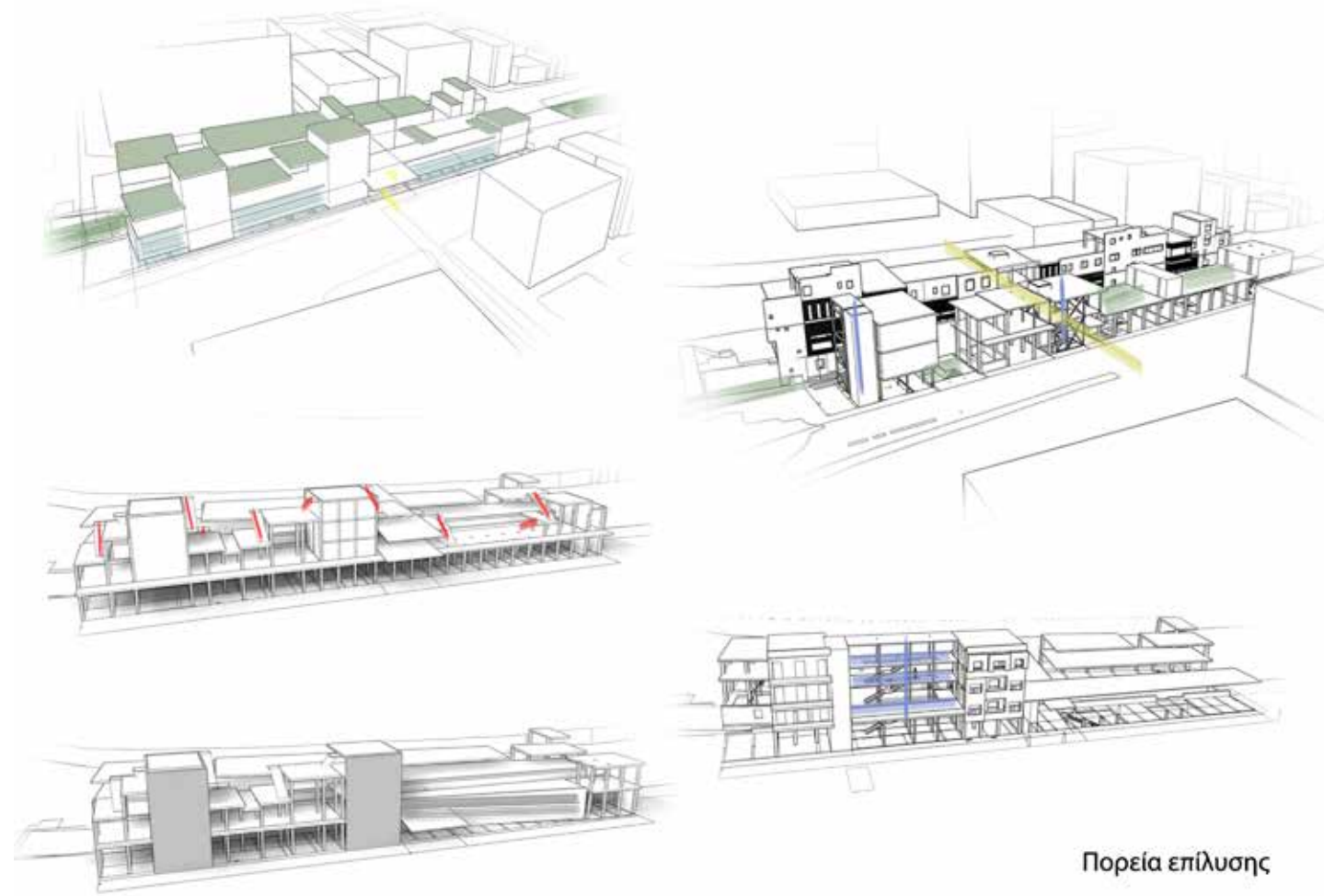

ανάπτυγμα οδού Αγ. Δημητρίου

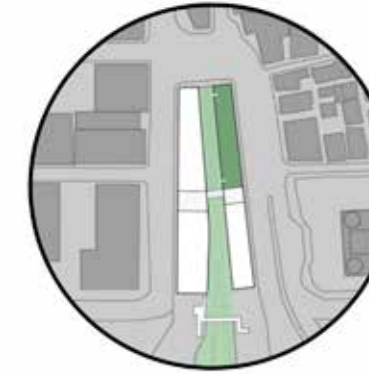
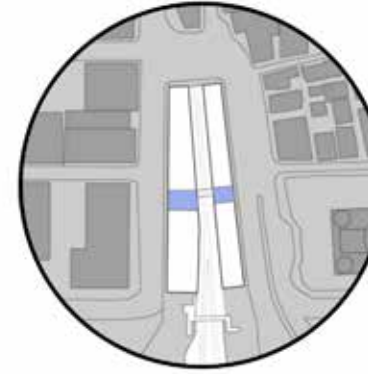
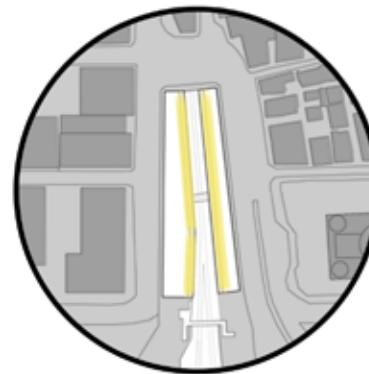
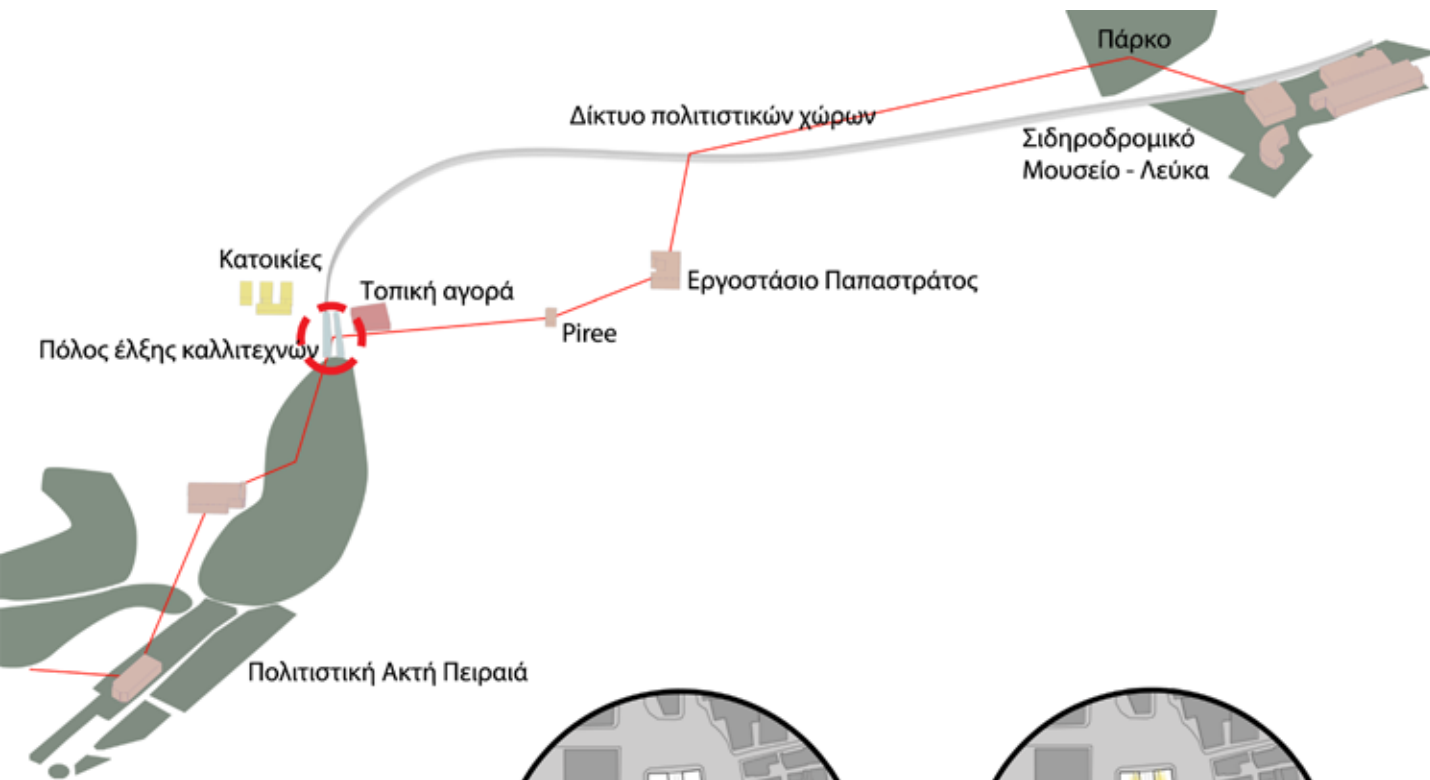
-μεταφορά των υπάρχοντων χρήσεων σε κοντινές καταλληλότερες θέσεις κατοικίες στις προσφυγικές κατοικίες της οδού Σωκράτους καταστήματα ειδών αλιείας στα ισόγεια καταστήματα της οδού Κάστορος υπηρεσίες μεταφορών στην ακτή Κονδύλη

-επανάχρηση του συνόλου των κτιρίων και δημιουργία ενός ενιαίου συγκροτήματος που σκοπό έχει να συγκεντρώσει και να διαδώσει τις παραδοσιακές τέχνες των νησιών του Αιγαίου στο συγκρότημα θα στεγάζονται χώροι εργαστηρίων, εκθέσεων και φιλοξενίας

-συμμετοχή του συγκροτήματος στο ευρύτερο δίκτυο πολιτισμού της περιοχής, άμεση σύνδεση του με το γραμμικό πάρκο

Πορεία επίλυσης

Βασικές συνθετικές χειρονομίες

εσωτερική σύνδεση των δύο συγκροτημάτων με γέφυρα - ενοποίηση χρήσεων

σύνδεση χώρων με γραμμική κίνηση - παράλληλη σχέση με το πάρκο

πυκνωτής κινήσεων - σύνδεση χώρων σε κατακόρυφο και οριζόντιο άξονα

φύτευση δώματος - επέκταση του γραμμικού πάρκου καθ' ύψος

κάλυψη σιδηροδρομικών γραμμών με νερό - ενίσχυση της μνήμης των νησιών

όψη Θεσσαλονίκης

εσωτερικές όψεις

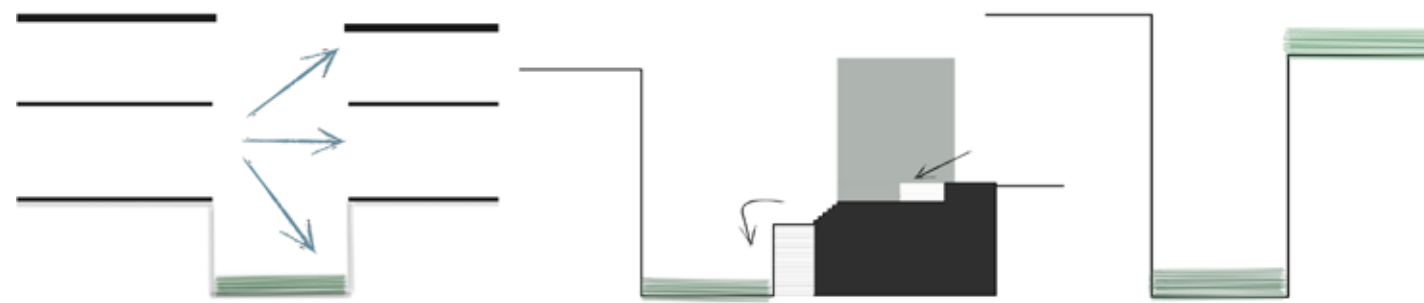
προσθήκη νέων όψεων

όψη Αγ. Δημητρίου

■ νέα κτίρια

■ διατήρηση παλιών κτιρίων

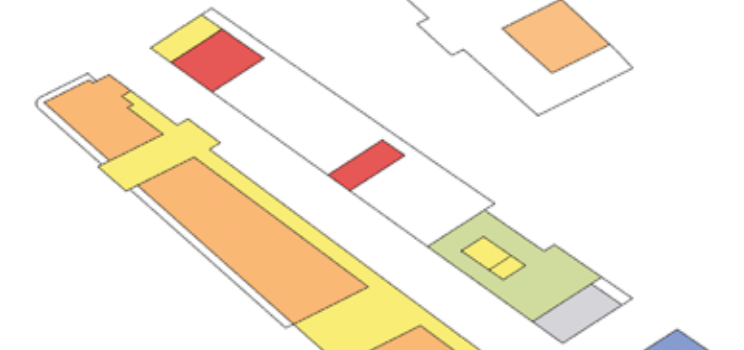

διαφάνεια στις όψεις - έμμεση επαφή με το πάρκο

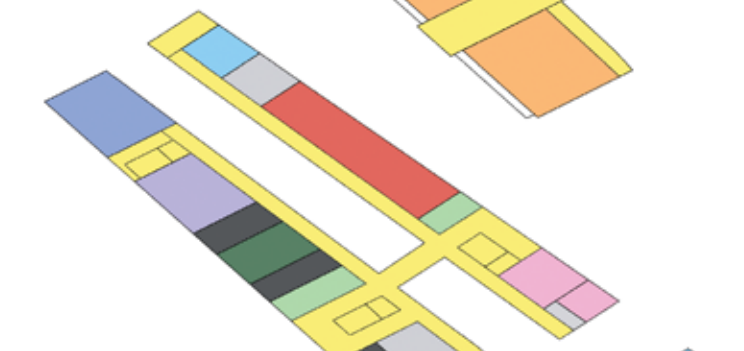
υποχώρηση κτιριακών όγκων - σταδιακή κατάβαση στο πάρκο

επέκταση πάρκου στο δώμα

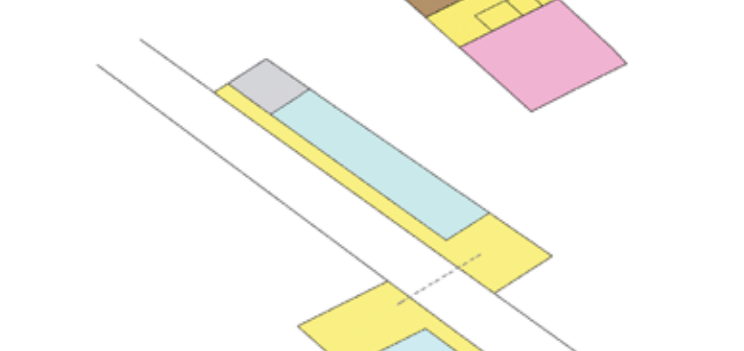
κάτοψη 2ου ορόφου

κάτοψη 1ου ορόφου

κάτοψη ισογείου

κάτοψη υπογείου

Πόλος έλξης καλλιτεχνών

- μόνιμες εκθέσεις 182 τ.μ.
- περιοδικές εκθέσεις 350 τ.μ.
- κατάστημα 60 τ.μ.
- εργαστήριο ζωγραφικής 86 τ.μ.
- εργαστήριο κεραμικής 120 τ.μ.
- εργαστήριο γλυπτικής 45 τ.μ.
- εργαστήριο μικροτεχνίας 70 τ.μ.
- αναγνωστήρια 60 τ.μ.
- αίθουσα προβολών 42 τ.μ.
- αίθουσα πολλαπλών χρήσεων 42 τ.μ.
- σημεία πληροφοριών 45 τ.μ.
- ξενώνες 740 τ.μ.
- WC 168 τ.μ.
- βοηθητικοί χώροι 76 τ.μ.
- χώροι εστίασης 200 τ.μ.

ΔΕΝΤΡΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΡΚΟ

Όνομα	Λατινικό Όνομα	Κατηγορία	Μέγιστο Ύψος	Περίοδος Ανθοφορίας
Μελιά	Melia Azedarah	Φυλλοβόλο	15m	Άνοιξη-Καλοκαίρι
Κατάληψη	Catalpa Bignonioides	Φυλλοβόλο	15m	Καλοκαίρι
Κουτσουπιά	Cercis Siliquastrum	Φυλλοβόλο	10m	Άνοιξη
Λαγκερστρέμια	Lagerstroemia Indica	Φυλλοβόλο	6m	Άνοιξη-Καλοκαίρι
Αρμιρίκι	Tamarix Parviflora	Ημιφυλλοβόλο	6m	Άνοιξη-Καλοκαίρι
Σοφόρα Ιαπωνική	Sophora Japonica	Φυλλοβόλο	12m	Καλοκαίρι

ΔΕΝΤΡΑ ΓΙΑ ΤΟ ΔΩΜΑ

Ξυλοκερατιά	Ceratonia Ciliqua	Αειθαλές	15m	Φθινόπωρο
Ψευδοπιπεριά	Schinus Molle	Αειθαλές	9m	Άνοιξη
Ακακία Κωνσταντινουπόλεως	Albizia Julibrissin	Φυλλοβόλο	12 m	Καλοκαίρι
Αγριελιά	Olea sylvestris	Αειθαλές	10 m	Άνοιξη-Χειμώνας

ΘΑΜΝΟΙ

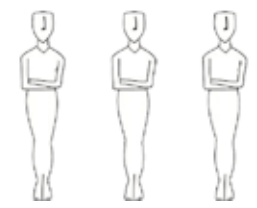

Ναντίνα	Nandina Domestica	Αειθαλές	3 m	Καλοκαίρι
Βιβούρνο	Viburnum	Αειθαλές	70 cm	Άνοιξη
Βουδλέια	Buddleia Davidii	Φυλλοβόλο	3m	Καλοκαίρι

ΑΡΩΜΑΤΙΚΑ ΦΥΤΑ

Λεβάντα	Lavandula Spica	Αειθαλές	80 cm	Άνοιξη-Φθινόπωρο
Αρμπαρόριζα	Pelargonium Odoratissimum	Αειθαλές	40 cm	Άνοιξη-Φθινόπωρο
Δίκταμο	Origanum Dictamnus	Αειθαλές	40 cm	Άνοιξη-Καλοκαίρι

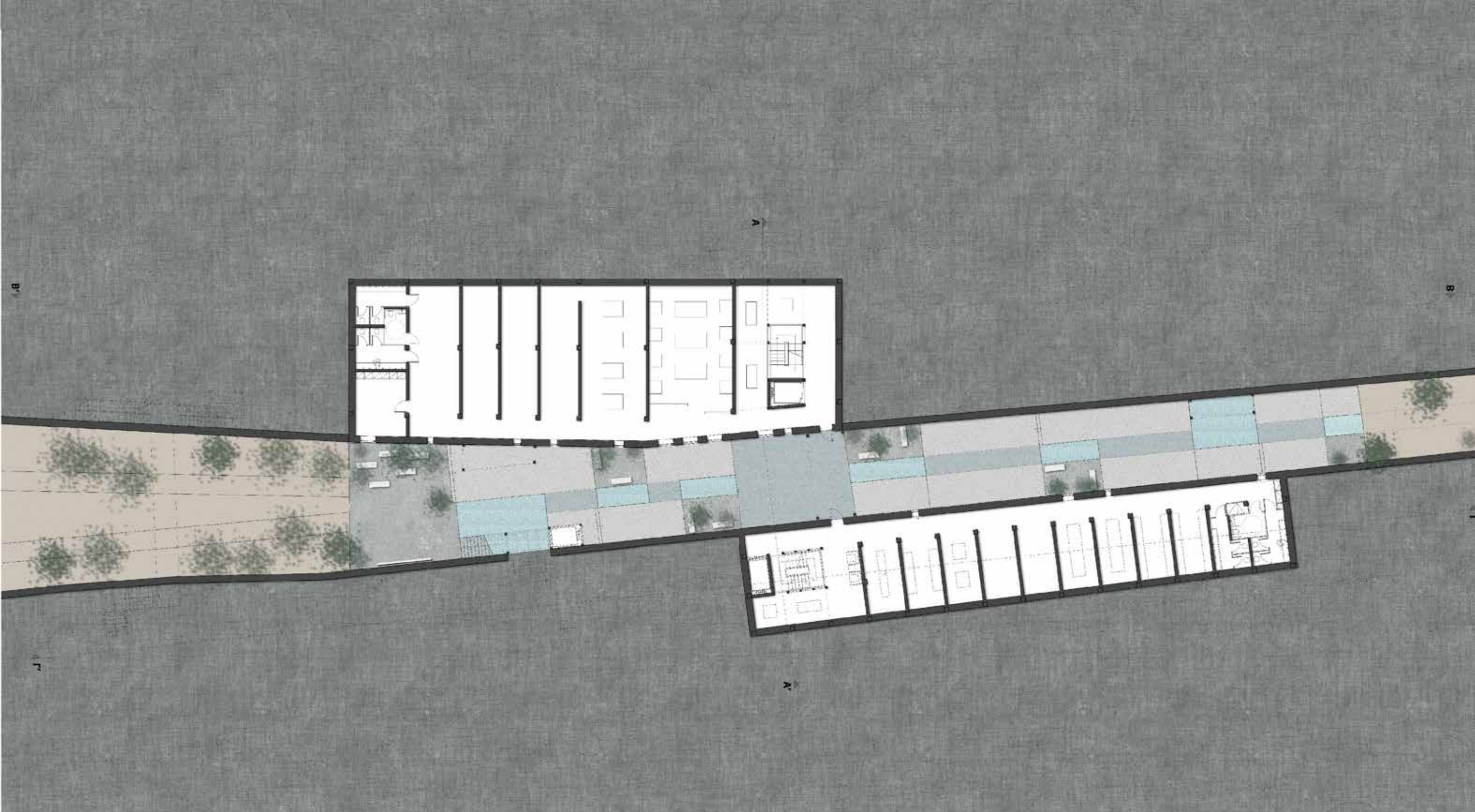

ΚΥΚΛΑΔΕΣ

- Άνδρος**
Μαρμαρογλυπτική
- Τήνος**
Μαρμαρογλυπτική
Εργαστήρια λιθανάγλυφων
Αγιογραφία, Ζωγραφική, Ψηφιδωτό
Καλαθοπλεκτική
- Ικαρία**
Εργαστήριο παρασκευής σαπουνιού
Αγγειοπλαστική
- Κέα**
Εργαστήριο επεξεργασίας πέτρας
Παράδοση στην κεραμιδοσκεπή
Υφαντική
- Σύρος**
Ναυπηγό-ξυλουργική
- Κύθνος**
Αγγειοπλαστική, κεραμική
- Σέριφος**
Υφαντά, Πορσελάνες
- Νάξος**
Μαρμαρογλυπτική, Αγγειοπλαστική, Κεραμική
Κεντητική, Υφαντική
- Πάρος**
Μαρμαρογλυπτική
- Σίφνος**
Κεραμική, Υφαντική
- Κουφονήσια**
Ναυπηγό-ξυλουργική
- Αμοργός**
Αγγειοπλαστική, Ξυλογλυπτική
- Μήλος**
Κεραμική
- Θήρα**
Ζωγραφική, Κεραμική

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

- Κως**
Κεραμική
Εργαστήρια κοσμημάτων
Εργαστήρια δερμάτινων ειδών
- Κρήτη**
Αγγειοπλαστική, Κεραμική
Εργαστήριο χαρακτηριστικής
Εργαστήρια πέτρας και μαρμάρου.
Εργαστήριο κοσμημάτων
Εργαστήριο Μουσικών οργάνων από ξύλο
Κατασκευή μπρούτζινων αγαλμάτων
Φουρνισμένο – χυτό γυαλί
Αγιογραφία

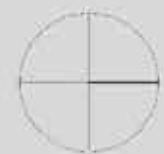

κάτοψη υπογείου
κλίμακα επεξεργασίας σχεδίου 1:100

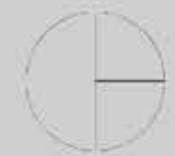

κάτοψη ισογείου
κλίμακα επεξεργασίας σχεδίου 1:100

κάτοψη 1ου ορόφου
κλίμακα επεξεργασίας σχεδίου 1:100

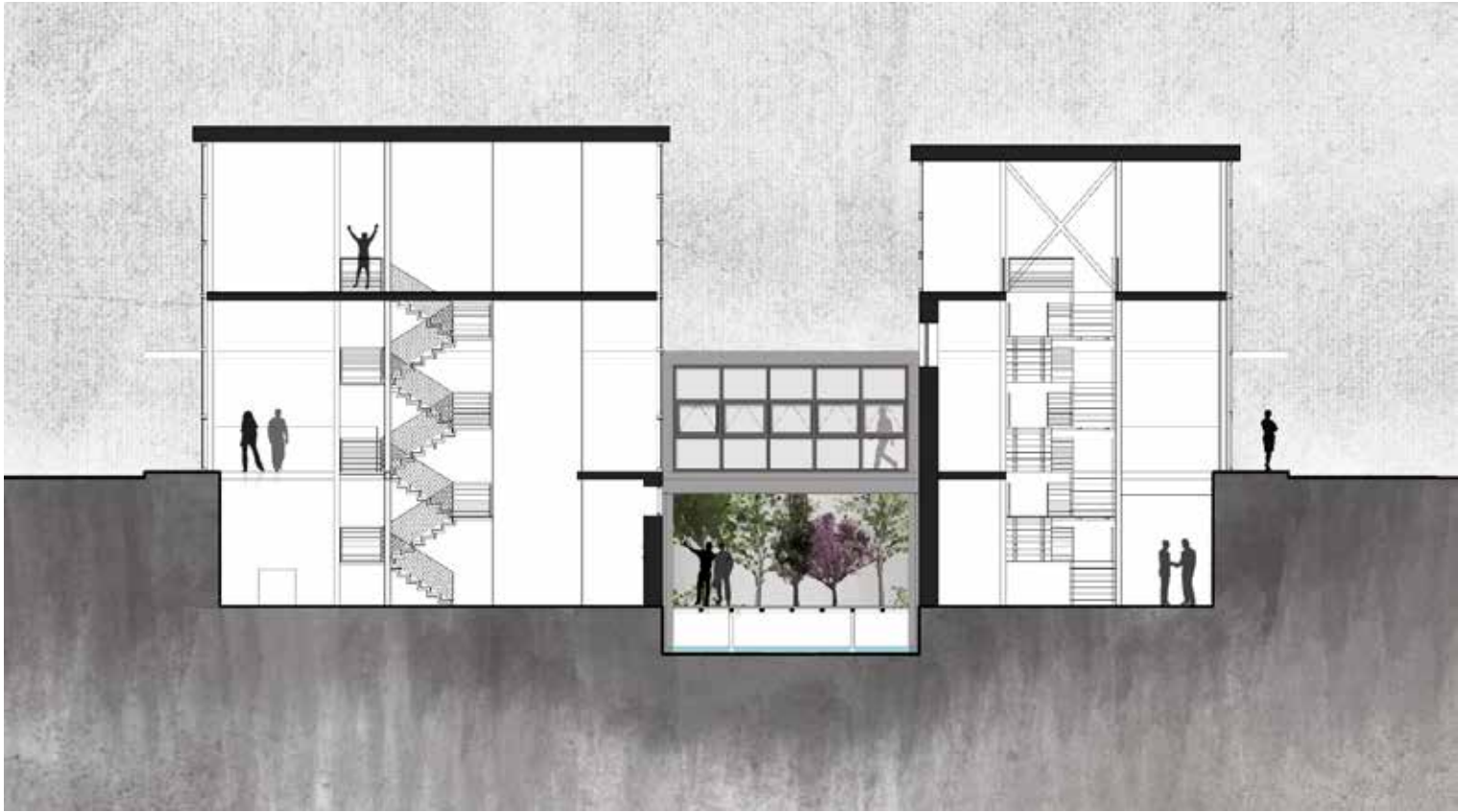
κάτοψη 2ου ορόφου
κλίμακα επεξεργασίας σχεδίου 1:100

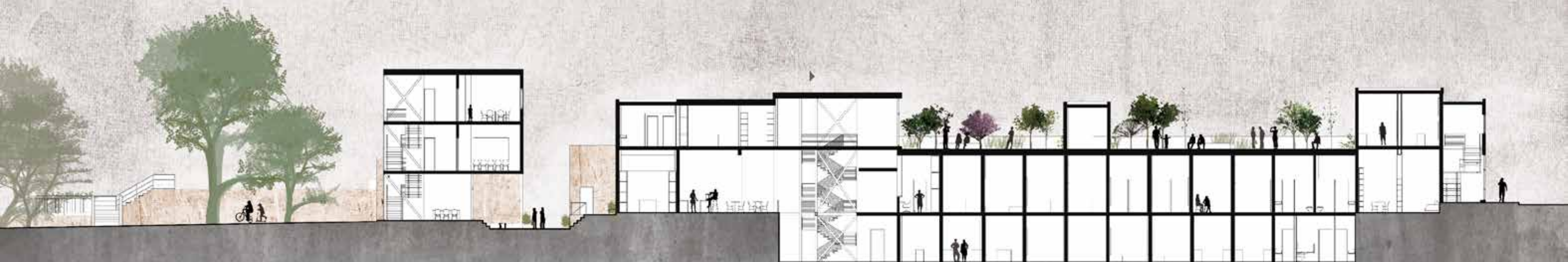

κάτοψη δώματος
κλίμακα επεξεργασίας σχεδίου 1:100

τομή Α - Α'
κλίμακα επεξεργασίας σχεδίου 1:100

τομή Β - Β'
κλίμακα επεξεργασίας σχεδίου 1:100

τομή Γ - Γ'
κλίμακα επεξεργασίας σχεδίου 1:100

οδός Θεσμοφορίου
ανατολική όψη
κλίμακα επεξεργασίας σχεδίου 1:100

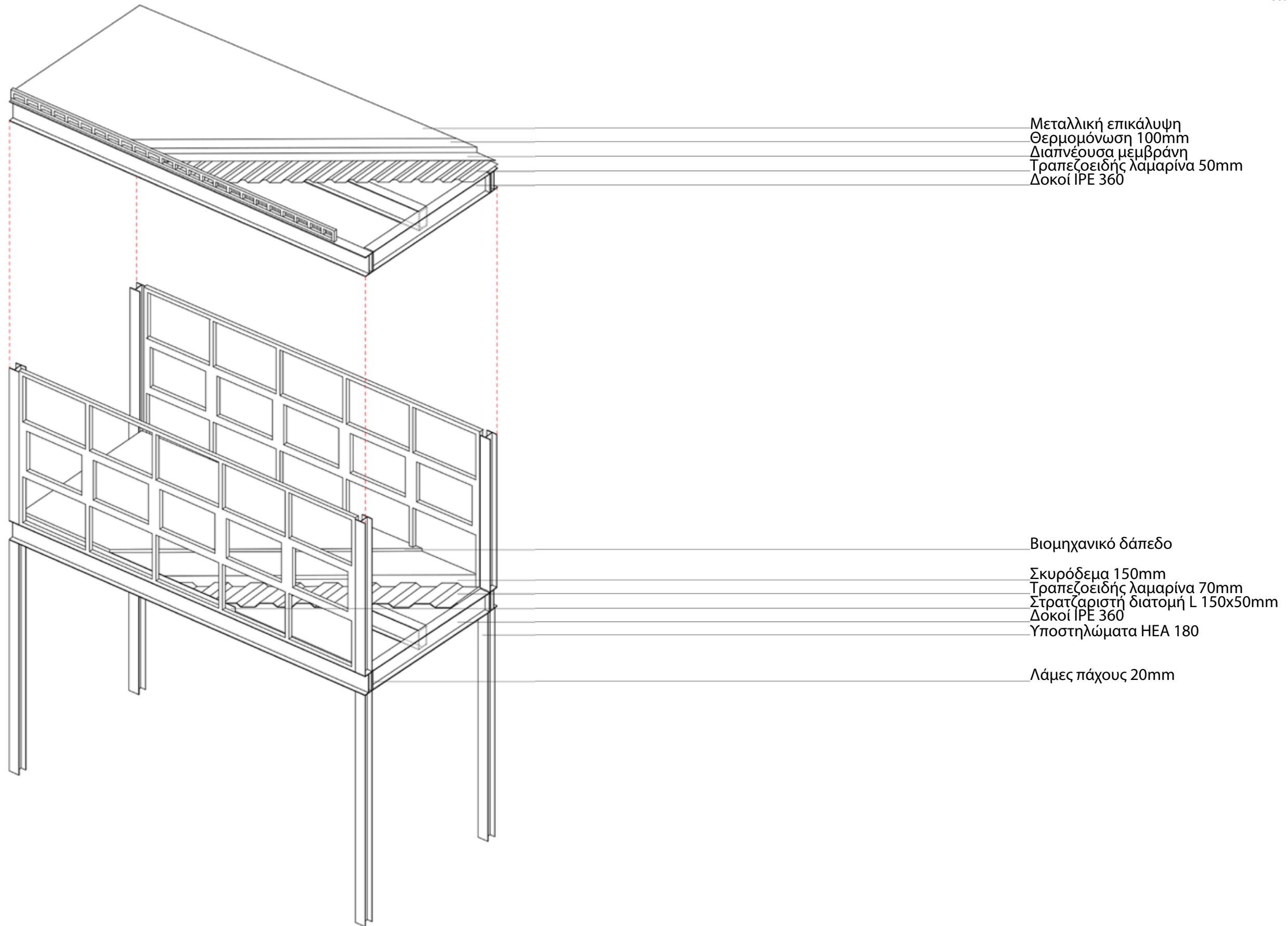
οδός Θεσμοφορίου
δυτική όψη
κλίμακα επεξεργασίας σχεδίου 1:100

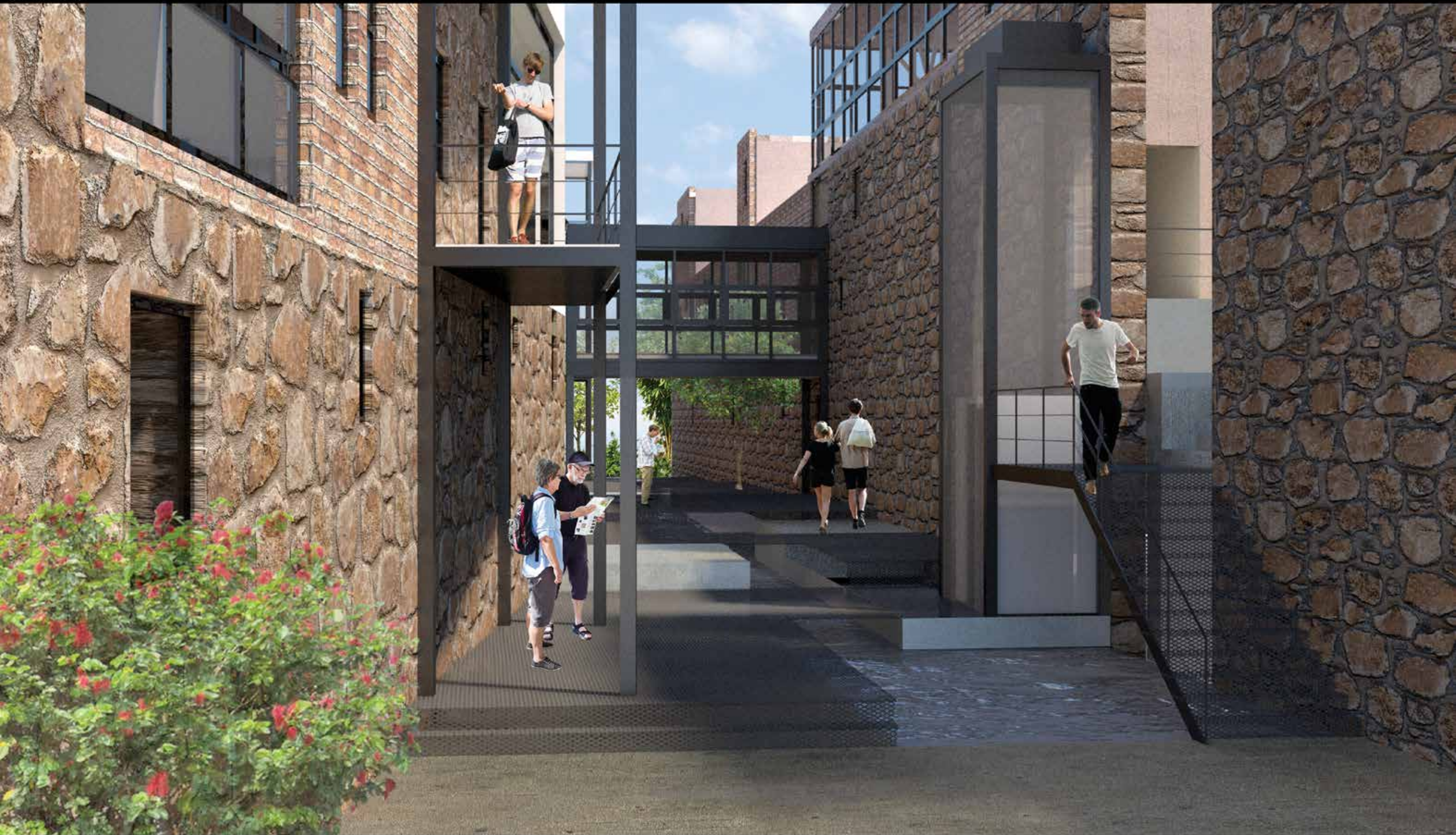
οδός Αγίου Δημητρίου
δυτική όψη
κλίμακα επεξεργασίας σχεδίου 1:100

οδός Αγίου Δημητρίου
ανατολική όψη
κλίμακα επεξεργασίας σχεδίου 1:100

Ευχαριστούμε πολύ
τον καθηγητή μας Σταύρο Σταυρίδη για την καθοδήγησή του σε όλη τη διάρκεια της διπλωματικής εργασίας,
τον καθηγητή μας Παναγιώτη Βασιλάτο για τις πολύτιμες συμβουλές του ,
τους
Σπύρο
Έλενα
Νίκο
Μαριλένα
Μενέλαο
Ευαγγελία
Άννα
Μαρίνα
Μυρτώ
και τις οικογένειές μας.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΜΠ
ΙΟΥΛΙΟΣ 2017